

ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ЗАХИСТ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ

THE ISSUE OF IMPROVEMENT OF RESPONSIBILITY FOR VIOLATION OF LEGISLATION ON PERSONAL DATA PROTECTION

Волох О.К., к.ю.н., доцент кафедри публічного управління та адміністрування
Національна академія внутрішніх справ

Мазур Д.М., студент II курсу магістратури
Навчально-науковий інститут заочного та дистанційного навчання
Національної академії внутрішніх справ

У статті досліджено окремі правові проблеми, пов'язані з необхідністю оновлення вітчизняного законодавства у сфері захисту персональних даних. Вимоги, що закріплені у тексті Угоди про асоціацію України з ЄС стосовно вказаних питань, мають бути неухильно дотримані.

Захист основоположного права особи на невтручання в особисте і сімейне життя є у демократичному суспільстві визначальним для держави. Натомість, станом на сьогодні ми маємо значні прогалини у нашому законодавстві внаслідок неналежної роботи Верховної Ради України у цьому напрямі. Загалом, спостерігається профанація, декларативізм у сфері захисту прав і свобод людини і громадянина замість створення справжніх дієвих механізмів їх реалізації. Але притягнення до юридичної відповідальності за порушення прав суб'єктів персональних даних має бути не ефемерним, а ефективним.

Не випадково принцип невтручання в особисте життя людини і громадянина (мінімізації такого втручання) або конфіденційності закріплено у законодавчих актах України: у Кримінальному процесуальному кодексі України, в Законах України «Про захист персональних даних», «Про електронні довірчі послуги», «Про державну службу», «Про адміністративні послуги», «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки», «Про особливості надання публічних (електронних публічних) послуг» тощо.

Саме ж право на невтручання в особисте і сімейне життя людини і громадянина охороняється насамперед статтями 31, 32 Конституції України, нормами Цивільного та Сімейного кодексів України.

Так, згідно ч.ч. 1 і 2 ст. 32 Конституції України ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України; не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини [1].

Як проголошено у рішенні Конституційного Суду України від 20.01.2012 р. № 2-рп/2012, лише фізична особа, якої стосується конфіденційна інформація, відповідно до конституційного та законодавчого регулювання права особи на збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації має право вільно, на власний розсуд визначати порядок ознайомлення з нею інших осіб, держави та органів місцевого самоврядування, а також право на збереження її у таємниці [2].

Ключові слова: обробка персональних даних, захист персональних даних, згода, Регламент № 2016/679, юридична відповідальність.

The article examines legal issues related to the need to update domestic legislation in the field of personal data protection. The requirements laid down in the text of the Association Agreement between Ukraine and the EU regarding the specified issues must be strictly observed.

The protection of a person's fundamental right to non-interference in personal and family life is decisive for the state in a democratic society.

On the other hand, as of today, we have significant gaps in our legislation due to the improper work of the Verkhovna Rada of Ukraine in this direction. In general, there is profanation and declarativism in the field of protection of human and citizen rights and freedoms instead of creating real effective mechanisms for their implementation.

But bringing legal responsibility for violation of the rights of personal data subjects should not be ephemeral, but effective.

It is no coincidence that the principle of non-interference in the personal life of a person and citizen (minimization of such interference) or confidentiality is enshrined in the legislative acts of Ukraine: in the Criminal Procedural Code of Ukraine, in the Laws of Ukraine "On the Protection of Personal Data", "On Electronic Trust Services", "On Public Service", "About administrative services", "About the Basic principles of the development of the information society in Ukraine for 2007–2015", "About the peculiarities of providing public (electronic public) services", etc.

The right to non-interference in the personal and family life of a person and a citizen is primarily protected by Articles 31 and 32 of the Constitution of Ukraine, the norms of the Civil and Family Codes of Ukraine.

According to part. 1 and 2 Art. 32 of the Constitution of Ukraine, no one can be subjected to interference in his personal and family life, except for the cases provided for by the Constitution of Ukraine; it is not allowed to collect, store, use and distribute confidential information about a person without his consent, except in cases specified by law, and only in the interests of national security, economic well-being and human rights [1].

As declared in the decision of the Constitutional Court of Ukraine dated 20.01.2012 No. 2-рп/2012, only a natural person to whom confidential information relates, in accordance with the constitutional and legislative regulation of the right of a person to collect, store, use and distribute confidential information, has the right to freely, at their own discretion determine the procedure for familiarization with it to other persons, the state and local self-government bodies, as well as the right to keep it secret [2].

Key words: processing of personal data, protection of personal data, consent, Regulation No. 2016/679, legal responsibility.

Вказані вище вимоги Конституції України дублюються у нормах окремих законів України, зокрема в абз. 2 ч. 1 ст. 302 Цивільного кодексу України; у ч. 20 ст. 14 Закону України «Про захист персональних даних»; у ч. 2 ст. 21 Закону України «Про інформацію»; у ч. 2 ст. 7 Закону України «Про доступ до публічної інформації».

За Цивільним кодексом України, зміст права на недоторканність особистого і сімейного життя полягає в тому, що фізична особа вільно, на власний розсуд визначає свою поведінку у сфері свого приватного життя і можливість ознайомлення з ним інших осіб та має право на збереження у таємниці обставин свого особистого життя (ст.ст. 270, 271, 301) [3].

Відповідно до Сімейного кодексу України: кожна особа має право на повагу до свого сімейного життя (ч. 4 ст. 4); ніхто не може зазнавати втручання в його сімейне життя, крім випадків, встановлених Конституцією України (ч. 5 ст. 5); регулювання сімейних відносин здійснюється з урахуванням права на таємницю особистого життя їх учасників, їхнього права на особисту свободу та недопустимості свавільного втручання у сімейне життя (ч. 4 ст. 7) [4].

Сьогодні юридична відповідальність у сфері захисту персональних даних регламентується статтями 163 та 182 Кримінального кодексу України, а також статтею 188-39 КУпАП.

Кримінальна відповідальність настає за порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комп'ютер, а також за порушення недоторканності приватного життя, а саме: за незаконне збирання, зберігання, використання, знищення, поширення конфіденційної інформації про особу або незаконна зміна такої інформації, крім випадків, передбачених іншими статтями Кримінального кодексу України.

При цьому, публічне, у тому числі через засоби масової інформації, журналістів, громадські об'єднання, професійні спілки, повідомлення особою інформації про вчинення кримінального або іншого правопорушення, здійснене з дотриманням вимог закону, не є діями, передбаченими цією статтею, і не тягне за собою кримінальну відповідальність [5].

Адміністративна відповідальність передбачена статтею 188-39 Кодексу України про адміністративні правопорушення «Порушення законодавства у сфері захисту персональних даних».

Така відповідальність настає за:

– неповідомлення або несвоєчасне повідомлення Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про обробку персональних даних або про зміну відомостей, які підлягають повідомленню згідно із законом, повідомлення неповних чи недостовірних відомостей (ч. 1);

– невиконання законних вимог (приписів) Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини або визначених ним посадових осіб секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо запобігання або усунення порушень законодавства про захист персональних даних (ч. 2);

– недодержання встановленого законодавством про захист персональних даних порядку захисту персональних даних, що призвело до незаконного доступу до них або порушення прав суб'єкта персональних даних (ч. 4) [6].

Такі основні норми законодавства, якими захищається право людини і громадянина на невтручання в приватне життя.

Разом із тим, слід звернути увагу на відомий акт законодавства Європейського Союзу: Регламент Європейського парламенту і ради (ЄС) 2016/679 від 27 квітня 2016 року про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних, та про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних) [7].

На веб-сайті Верховної Ради України знаходиться офіційний переклад цього Регламенту. У зв'язку з підписанням Угоди про асоціацію з ЄС нагальним питанням є імплементація положень Загального регламенту про захист даних у профільне законодавство України.

У 2021 році з цією метою було зареєстровано законопроект «Про захист персональних даних» (реєстр. № 5628 від 07.06.2021 р.) [8]. Серед ініціаторів даного проекту у тому числі Голова Верховної Ради України Р.О. Стефанчук.

Необхідність прийняття цього проекту Закону, як зазначається у Пояснювальній записці до нього, обумовлена тим, що стан законодавства не в повній мірі забезпечує захист персональних даних в Україні в світлі розвитку міжнародних стандартів у цій сфері [8].

Законопроект було розроблено на виконання зобов'язання України, передбаченого статтею 15 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони та завдання 11 Плану заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 2017 р. № 1106.

Між тим, законопроект № 5628 не було прийнято: елементарно, не вистачило кількості голосів народних депу-

татів для прийняття його за скороченою процедурою. За результатами голосування 16 серпня 2022 року його було відхилено та знято з розгляду.

Але вказаний проект Закону України був дійсно досить перспективним (хоча і не позбавленим суперечностей, які зазвичай виправляються у процесі розгляду законопроекту у другому читанні). Адже Україна повинна виконати свої зобов'язання в частині захисту персональних даних відповідно до Конвенцій та Угоди про Асоціацію з Європейським Союзом, з урахуванням змін у законодавстві ЄС.

Зокрема, відповідно до Стратегії інтеграції України до Єдиного цифрового ринку Європейського Союзу («Дорожня карта»), яка вже є узгодженою з ЄС, законодавче закріплення права на захист персональних даних серед основних прав і свобод фізичних осіб, а також положення про вільний рух персональних даних, приведення у відповідність до права ЄС принципів обробки персональних даних та відповідної термінології має відбутись до грудня 2023 року.

Необхідно зазначити, що законопроектом № 5628 було визначено у тому числі і нові види та розміри санкцій за порушення законодавства у сфері захисту персональних даних.

Як зазначається у Пояснювальній записці до законопроекту, штрафні санкції мають бути «ефективними, пропорційними й стримувальними». При вирішенні питання про накладання грошового стягнення і його розмір контролюючий орган має враховувати зокрема такі обставини, як характер, тяжкість і тривалість порушення і його наслідків, заходи, спрямовані на запобігання негативних наслідків, які виникли внаслідок порушень або на пом'якшення їхнього впливу [8].

Питанню відповідальності за порушення законодавства про захист персональних даних у законопроекті було присвячено Розділ XI (статті 71-73). Дані новели необхідно розглянути та прокоментувати.

Так, статтею 71 визначено загальні засади відповідальності за порушення законодавства у сфері захисту персональних даних, при цьому далі по тексту законопроекту таку відповідальність названо «фінансовою»; статтею 72 встановлено конкретні санкції для контролерів та операторів за порушення законодавства у сфері захисту персональних даних; стаття 73 закріплювала положення про строки давності для застосування відповідальності, передбаченої цим законопроектом.

«Контролер персональних даних (контролер)» – у термінології законопроекту – будь-яка фізична або юридична особа, суб'єкт владних повноважень чи будь-який інший орган, який самостійно чи спільно з іншими визначає цілі та засоби обробки персональних даних, а також інші фізичні або юридичні особи, для яких цілі та засоби обробки визначені законом [8].

«Оператор персональних даних (оператор)» – будь-яка фізична або юридична особа, суб'єкт владних повноважень чи будь-який інший орган, який здійснює обробку персональних даних від імені контролера та уповноважена на це ним або законодавством [8].

Крім того, у ст. 26 розкрито зміст права суб'єкта персональних даних на захист своїх прав та відшкодування шкоди. Зокрема, закріплено, що «суб'єкт персональних даних має право звернутись із скаргою на порушення його прав, передбачених цим Законом, або порушення будь-яких положень цього Закону до контролюючого органу або до суду. Суб'єкт персональних даних має право на відшкодування матеріальної та/або моральної шкоди, завданої в результаті порушення його прав, передбачених цим Законом. Відповідальність за порушення несе контролер. Оператор несе відповідальність за шкоду, заподіяну обробкою лише тоді, коли він не дотримується обов'язків відповідно до цього Закону, спрямованих безпосередньо на

оператора, або якщо оператор діє всупереч законним вказівкам контролера» [8].

Стаття 71 проекту передбачала, що вчинення правопорушень у сфері захисту персональних даних тягне за собою відповідальність, передбачену цим Законом та іншими законами України.

Рішення про притягнення до відповідальності за правопорушення в сфері захисту персональних даних, а також про застосування інших заходів передбачених законом, приймається контролюючим органом в порядку, визначеному законодавством або судом.

Відповідальності, передбаченої законопроектом, підлягали контролери або оператори персональних даних.

При цьому, притягнення винних осіб до відповідальності, передбаченої цим Законом, а також адміністративної або кримінальної відповідальності, не позбавляє суб'єкта персональних даних, права на відшкодування матеріальної та моральної шкоди, завданої внаслідок порушення його прав, в порядку, передбаченому цивільним законодавством.

Відповідно до ч. 1 ст. 72 законопроекту контролер або оператор притягуються до відповідальності за порушення вимог, передбачених статтями 4 (Принципи обробки персональних даних), 5 (Підстави для обробки персональних даних), 6 (Згода на обробку персональних даних), 10 (Здійснення відеоспостереження), 11 (Обробка персональних даних в результаті аудіо, відео або фото фіксації публічних заходів), 13 (Обробка персональних даних з іншою метою, ніж та, з якою вони збирались), 14 (Обробка персональних даних з метою архівування в суспільних інтересах, цілей наукового чи історичного дослідження або статистичних цілей), 17 (Використання технологій відстеження дій суб'єктів персональних даних у електронних комунікаціях та сервісах), 20-24 (права суб'єкта персональних даних на виправлення персональних даних, на забуття, на заперечення проти обробки персональних даних, на мобільність персональних даних, на обмеження обробки персональних даних), 29 (Захист персональних даних за проєктуванням та за замовчуванням), 30 (Спільні контролери), 31 (Оператор персональних даних), 32 (Обробка персональних даних за дорученням контролера або оператора) та деяких інших.

При цьому перелічені порушення Закону мають бути такими, що не призвели до порушення прав суб'єктів персональних даних.

Інші порушення – навпаки – мають бути такими, що призвели до порушення прав суб'єктів персональних даних.

Це стосується вимог, передбачених зазначеними вище статтями, а також статтями 12 («Обробка персональних даних з метою прямого маркетингу, передвиборчої агітації та політичної реклами»), 18 («Право на інформацію»), 19 («Право суб'єкта персональних даних на доступ до персональних даних»), 25 («Право на захист від автоматизованого прийняття рішення»), 63–65 («Дані трафіку», «Дані про місцезнаходження споживача та/або кінцевого користувача», «Надання даних про місцезнаходження споживача та/або кінцевого користувача») тощо.

Строк давності притягнення до передбаченої нормами законопроекту відповідальності становить три роки (що відповідає максимальному строку позовної давності у цивільному законодавстві) з дня вчинення порушення, а в разі тривалого порушення – з дня виявлення порушення. Перебіг строку давності зупиняється на час розгляду контролюючим органом справи про порушення законодавства в сфері захисту персональних даних, а також на час розгляду відповідної справи у суді.

Розділом III Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони передбачається співробітництво у сфері

юстиції, свободи та безпеки. Згідно зі статтею 15 Угоди про асоціацію Україна та Європейський Союз погодилися співпрацювати з метою забезпечення належного рівня захисту персональних даних відповідно до найвищих європейських та міжнародних стандартів, зокрема відповідних документів Ради Європи [9].

Отже, практика застосування вітчизняного законодавства у сфері захисту персональних даних має відповідати взятим на себе Україною згідно Угоди про асоціацію зобов'язанням та, об'єктивно, не може суперечити відповідним правовим стандартам, що передбачаються оновленою Конвенцією Ради Європи про захист фізичних осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних та Регламентом Європейського парламенту та Ради про захист фізичних осіб в зв'язку з обробкою персональних даних і про вільний рух таких даних від 27.04.2016 р. № 2016/679 (Загальний регламент про захист персональних даних).

За визначенням у чинному Законі України «Про захист персональних даних», згода суб'єкта персональних даних – добровільне волевиявлення фізичної особи (за умови її поінформованості) щодо надання дозволу на обробку її персональних даних відповідно до сформульованої мети їх обробки, висловлене у письмовій формі або у формі, що дає змогу зробити висновок про надання згоди [10].

Відповідно до п.п. 2-4 Роз'яснення Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини до Типового порядку обробки персональних даних від 08.01.2014 року:

«2. Під інформованою згодою на обробку персональних даних варто розуміти добровільне, компетентне прийняття особою рішення про обробку її персональних даних, яке ґрунтується на одержанні нею повної, об'єктивної і всебічної інформації стосовно майбутньої обробки персональних даних.

3. Для того, щоб зробити свідомий вибір – давати чи не давати згоду на обробку персональних даних – особа **до надання згоди** повинна мати відповіді на такі питання:

– хто оброблятиме її персональні дані? (назва володільця персональних даних, його адреса, контактні телефони тощо)

– з якою метою оброблятимуться персональні дані? (Мета має бути сформульована чітко та зрозуміло)

– які персональні дані будуть оброблятися? (Конкретний вичерпний перелік персональних даних особи, який планується обробляти)

– які дії з персональними даними передбачатиме їх обробка? (збір, зберігання, передача, оприлюднення, знеособлення тощо)

– хто є розпорядником персональних даних? Які права і повноваження розпорядника щодо обробки персональних даних?

– кому можуть бути передані персональні дані? З якою метою? На яких підставах?

– скільки часу персональні дані будуть зберігатися у володільця?

– на яких умовах особа може відкликати згоду на обробку персональних даних та які наслідки такої дії?

– інші права, визначені статтею 8 Закону «Про захист персональних даних».

4. Зазначена інформація повинна надаватися володільцем в повному обсязі, в простій та зрозумілій формі **до надання** суб'єктом персональних даних згоди на обробку своїх персональних даних» [11].

Суб'єкти владних повноважень не вважають для себе обов'язковими офіційні Роз'яснення норм Закону № 2297-VI, надані Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини.

Але тепер, порівнюючи їх з нормами вже діючого Регламенту № 2016/679, необхідно відзначити, що практично всі вищезазначені рекомендації знайшли відображення у змісті його статей.

Отже, рекомендації уповноваженого органу України з питань захисту персональних даних співпадають з нормами законодавства Європейського Союзу і мають бути дійсно обов'язковими для суб'єктів владних повноважень, не очікуючи прийняття відповідного нового законодавства.

Але все-ж-таки ці норми мають стати нормами вітчизняного законодавства – нового Закону України «Про захист персональних даних».

Зокрема, згідно ч. 4 ст. 7 Регламенту: «Здійснюючи оцінку того, чи є згода вільно наданою, необхідно максимально враховувати те, чи залежить, між іншим, виконання договору, в тому числі надання послуги, від згоди на опрацювання персональних даних, що не є необхідною для виконання такого договору» [7].

Для кращого розуміння у Преамбулі до Регламенту вказано наступне:

«(42) Зокрема, в контексті письмової заяви з іншого питання, гарантії повинні забезпечувати те, що суб'єкт даних обізнаний про факт і *межі надання згоди... Згоду не можна вважати такою, що було добровільно надано, якщо суб'єкт даних не здійснює справжнього чи добровільного вибору, або неспроможний відмовити в наданні згоди або її відкликанні, не заподіюючи при цьому шкоди;*

(43) *Щоб забезпечити, що згода було надано добровільно, вона не повинна передбачати необхідність застосування дійсних законних підстав опрацювання персональних даних у спеціальному випадку,* коли існує помітний дисбаланс між суб'єктом даних і контролером, зокрема коли контролер є органом публічної влади і, тому, малоймовірно, що згоду було надано добровільно за усіх обставин такої спеціальної ситуації.

Презумпція ненадання добровільної згоди виникає у разі відсутності окремого дозволу на здійснення різних операцій опрацювання персональних даних, незважаючи на її відповідність окремому випадку, або, якщо виконання договору, в тому числі, надання послуги, залежить від надання згоди, незважаючи на те, що така згода не є обов'язковою для такого виконання» [74].

Мається на увазі, що згоду не можна вважати добровільною, якщо формулювання не містить можливості надання окремої згоди на різні операції з обробки персональних даних, незважаючи на те, що це доречно в окремому випадку.

Зазначені вище вимоги повинні бути застосовані у кожному випадку суб'єктами надання адміністративних послуг.

Станом на сьогодні загальні вимоги до обробки персональних даних визначено в Законі України «Про захист персональних даних». Відповідно до статті 6 Закону обробка персональних даних здійснюється для конкретних і законних цілей, визначених за згодою суб'єкта персональних даних, або у випадках, передбачених законами України, у порядку, встановленому законодавством. Склад і зміст персональних даних мають бути відповідними, адекватними та ненадмірними щодо визначеної мети їх обробки [10]. Вичерпний перелік підстав для обробки персональних даних передбачено статтею 11 Закону. Обробка персональних даних з метою надання адміністративних послуг здійснюється на підставі пункту 2 частини першої статті 11 Закону (дозвіл на обробку персональних даних, наданий володільцю персональних даних відповідно до закону виключно для здійснення його повноважень).

Вказане положення передбачає, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування можуть і (повинні) без додаткової згоди суб'єкта персональних даних обробляти персональні дані, які є необхідними для виконання наданих їм законом повноважень.

Таким чином, для надання адміністративної послуги згода на обробку персональних даних не повинна відбиратися, оскільки у цьому випадку вже є підстава в Законі № 2297-VI для правомірної обробки персональних даних.

Саме такий висновок відповідає вимогам Регламенту ЄС 2016/679.

Отже, згоду, яку у центрах надання адміністративних послуг пропонують надати нібито «з метою надання адміністративної послуги», *не можна вважати добровільною.*

Крім того, така згода *не є й інформованою* – у відповідності з вищевказаними вимогами Регламенту ЄС 2016/679.

Зовні «добровільний» характер надання згоди – у світлі положень Регламенту ЄС – не підтверджує її добровільність.

Таким чином, неправомірність встановлення як умови надання адміністративної послуги підписання згоди на обробку персональних даних суб'єктом звернення за її наданням є очевидною.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28.06.1996 р. (в редакції від 01.01.2020) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 22.05.2023).
2. Рішення Конституційного Суду України від 20 січня 2012 року у справі № 2-пн/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-12#Text> (дата звернення: 22.05.2023).
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 22.05.2023).
4. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. № 2947. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 22.05.2023).
5. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 22.05.2023).
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 22.05.2023).
7. Регламент Європейського парламенту і ради (ЄС) 2016/679 від 27 квітня 2016 року про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних, та про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-16 (дата звернення: 10.02.2023).
8. Про захист персональних даних: проєкт Закону України (реєстр. № 5628 від 07.06.2021 р.). URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72160 (дата звернення: 22.05.2023).
9. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 20.05.2023).
10. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 р. № 2297. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17> (дата звернення: 22.05.2023).
11. Роз'яснення Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини до Типового порядку обробки персональних даних від 08.01.2014 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001715-14#Text> (дата звернення: 22.05.2023).